

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ירמיהו פרקים ט"ו-ט"ז

פרק ט"ו

בפרקים אלה אנו נפגשים שוב עם עולמו האישי של ירמיהו, ונחשפים לשניות שבנפשו הקרועה. הפרק נחלק לשניים: חלקו הראשון (א-ט) הוא תגובה למאמצי התפילה והתחינה שבסוף הפרק הקודם, ובו נועל ה' את שערי התפילה בפני ירמיהו ומבהיר לו שגם אם יעמדו לפניו בתפילה גדולי מנהיגי העבר, אין בכוחם לשנות את הגזירה הנוכחית. בהמשך מתוארת גזרת הגלות על כל מוראותיה - דבר, חרב, רעב ושבי. בחלקו השני של הפרק (י-כא) פונה ירמיהו אל ה' ומקונן על הסבל, הלעג והבוז שהיו מנת חלקו, ועל הבדידות הנכפית עליו בעקבות נבואותיו הקשות. ירמיהו מביע ייאוש משליחותו, ובתגובה ה' מעודדו ומשיבו לתפקידו.

1 'אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה' (א) בראש נבואתנו נזכרים שלושה מנהיגים מן העבר: משה ושמואל מחד גיסא, ומנשה מאידך גיסא (ד).

(א) עמדו על המשותף למשה ושמואל בהקשר של נבואתנו - משה בחטא העגל (שמות ל"ב, יא-יד) ושמואל באבן העזר (שמ"א ז', ח-ט).

(ב) משה ושמואל נזכרים יחד במקום נוסף בתנ"ך, בתהלים צ"ט, ו-ח. כיצד מבהירים פסוקים אלה את האמור בנבואתנו? עיינו בדברי רש"י. מה הוא מוסיף בדבריו על ההשוואה בין הנביאים ובין התקופות? כיצד הוא מבין את ההבדל שבין ההיענות למשה ושמואל לבין נעילת שערי השמיים בפני ירמיהו?

רש"י: 'משה ושמואל - שניהם נזקקו לבקש רחמים על ישראל, ומתחלה החזירום למוטב ואחר כך התפללו עליהם. ולא עלה בלבם להשיב אפי עד שהחזירום למוטב. משה - 'שימו איש חרבו... ויזר על פני המים' ואחר כך 'אעלה אל ה' אולי אכפרה'. שמואל במצפה - 'ויסירו בני ישראל את הבעלים', ואחר כך - 'קבצו את כל ישראל המצפתה ואתפלל עליכם'. אתה אינך יכול להשיבם אלי, לכך אל תתפלל עליהם'.

(ג) 'בגלל מנשה בן יחזקיהו מלך יהודה על אשר עשה בירושלם' - חומרתם של חטאי מנשה הותירה רושם עמוק שלא נמחה לאחר מותו, וכוחם של שני גדולי הנביאים לא עמד בפני כובד חטאו. מהי חומרתם הגדולה של חטאים אלה? ראו מל"ב כ"א, טז; כ"ג, כד-כז.

2 בפסוקים טז-יז מתאר הנביא שתי חוויות מטלטלות והפוכות זו לזו שחווה עקב הפיכתו לנביא ה'. אפיינו את דמותו של הנביא העולה מפסוקים אלה, ונסו לבאר את הסתירה הפנימית בחווייתו הנפשית.

מתן ואתא

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רענגרט
The Sodie Renner Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

perk.matan@gmail.com • טל': 02-5944555

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים

3 בפסוקים יח-כא מתואר משבר חריף. הנביא מטיח דברים כלפי מעלה, ומקבל מענה אלוקי לדבריו.

א) מהי טענתו העיקרית של ירמיהו כלפי ה' שימו לב לדימוי בפסוק יח. כיצד מתייחס ה' לדברי התלונה של ירמיהו? בתשובת ה' מופיע הביטוי "לפני תעמוד". עיינו במשמעות הביטוי ביחס לתפקיד הנביא (ראו לעיל פסוק א, ומל"א י"ז,א) וחשבו מה מלמדת תשובה זו על כוונתו של ירמיהו בדבריו.

ב) דברי ה' בפסוק כ מקבילים לדברים שאמר לירמיהו בנבואת ההקדשה שלו (א',יח), מדוע נדרשת כאן חזרה על מוטיבים מתוך נבואת ההקדשה, וכיצד חזרה זו מהווה תגובה לדבריו של ירמיהו בפס' טו-יח? בפסוק יט נוסף אלמנט חדש שלא מופיע בנבואת ההקדשה - "ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה". מה נוסף כאן על המסר של נבואת ההקדשה בפרק א', ומה משמעות ההוספה דווקא כעת? (היעזרו בביאורי הפסוקים).

פרק ט"ז

כמו בפרק הקודם, גם בפרקנו נכרכים גורלו של ירמיהו כאדם וחייו האישיים עם נבואותיו, ואורח חייו הטרגי מסמל את תוכן נבואותיו. בפתח הפרק מקבל ירמיהו ציווי קשה וחריג - לא להקים משפחה ולהתנתק מחברת בני אדם, כאות לפורענות העתידה לבוא על העם, המתוארת בהמשך הפרק.

4 בפסוק ב מופיעים שני 'לאווים' - על לקיחת אישה ועל הולדת ילדים. בהמשך מבאר ה' את טעמו של כל לאו בסדר כיאסטי (בדגם "פתח במה שסיים").

א) בדומה לירמיהו, ישנם נביאים נוספים שחיי הנישואין שלהם מסמלים את תוכן נבואתם - ראו הושע א',ב ויחזקאל כ"ד,יח. חשבו על ההקבלה בין הציווי שהוטל על כל אחד מהנביאים לתוכן נבואותיו.

ב) פסוקים ח-ט עוסקים בהשבת שמחת הנישואין, מהי משמעותה של השבתה זו?

ג) לנישואין ולפירוקם יש תפקיד סמלי רב משמעות בנבואות ירמיהו ונביאים אחרים, ראו למשל לעיל ב',ב; ג',א. איזה רוברד נוסף ניתן ללמוד מכאן על משמעותו של איסור הנישואין שהושת על ירמיהו?

5 'ולא יהיו לך בנים ובנות במקום הזה' (ב) עיינו בפסוקים ג-ז, מדוע נאסר על ירמיהו להוליד ילדים, ומה מסמל איסור זה? היעזרו גם בדברי המדרש: 'בשעה שהעולם ניתן בצרה ובחורבן אסור לאדם להזקק בפריה ורביה, שלא יהא הקדוש ברוך הוא עוסק בחורבן העולם והוא בונה. וכן עשה יוסף - עד שלא באו שני בצורת נזקק לאשתו, שנאמר: 'וליוסף יולד שני בנים', אימתי? 'בטרם תבוא שנת הרעב'... וכן עשה נח - כשנכנס בתיבה כתוב בו: 'ויבא נח ובניו', אח"כ 'ואשתו ונשי בניו'. וכשיצא אמר לו 'צא מן התבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך'. מכאן אתה למד שנאסרו נח ובניו מתשמיש המטה'. (מדרש תנחומא נח יא)

6 פסוקים יד-טו חורגים מההקשר של נבואות הזעם והחורבן, ומתארים את הגאולה שתבוא לאחר הגלות, שאף תעלה על גאולת מצרים. כיצד ניתן ליישב את פסוקי הנחמה הללו עם דברי הפורענות החריפים שקדמו להם ומה תפקידם כאן? שימו לב לסימומו החריף של פסוק יג, והשוו למבנה דומה המופיע בדברים ד',כו-לא ולתהליך המתואר שם. ראו גם את דברי רש"י כאן: 'לכן - לשון שבועה, אף על פי שבגדתם בי שבועה היא בידי שאגאל אתכם'.

הרחבה

לא-ישבתי בסוד-משחקים ואֶעֱלוּ מִפְּנֵי יָדְךָ בְּדָד יִשְׁבְּתִי כִּי-זַעַם מִלְּאֲתָנִי (טו,יז)

הפסוק "לא ישבתי בסוד משחקים ואֶעֱלוּ" נדרש לפני שונות ומגוונות. הבאנו בפניכם את הרד"ק - המבאר את הכתוב בהקשרו, את המדרש באיכה רבה - המעביר את רגש הבדידות למישור לאומי, וקטע מהספר "אורחות צדיקים" - המפרש את הפסוק כאמירה מוסרית.

רד"ק:

ובאמרו: לבבי - ר"ל שמחת השכל. אבל שמחה אחרת לא היתה שמחה שהיא שמחת הגוף, שאשב בסודם ובקהלם כשהם משחקים ואשמח עמהם, זה לא היה לי. אפילו לחברה לא היה לי עמהם, אלא בדד ישבתי כי אני מתבודד בביתי. מפני ידך - רוצה לומר מפני יד הנבואה, כמו: היתה עלי יד ה'.

איכה רבה פתיחה ג':

רבי אבא בר כהנא פתח (ירמיהו ט"ו,יז): 'לא ישבתי בסוד משחקים ואֶעֱלוּ, מפני ידך בדד ישבתי כי זעם מלאתני'. לא ישבתי בסוד משחקים ואֶעֱלוּ - אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבון העולמים, מימי לא נכנסתי בבתי תיאטראות ובתי קרקסאות של אומות העולם ושחקתי עמהם ואֶעֱלוּ. 'מפני ידך בדד ישבתי' - נגעה בי ידו של פרעה - ולא ישבתי בדד, נגעה בי ידו של סנחריב - ולא ישבתי בדד, וכיון שנגעה בי ידך - בדד ישבתי. איכה ישבה בדד!

אורחות צדיקים, שער השמחה:

המידה הזאת (ר"ל השמחה) באה לאדם מחמת רוב שלוה בלבו בלי פגע רע. ואדם המשיג תאוותו, ולא יארע לו דבר המעציב אותו, בזה יהיה שמח תדיר, ויאירו פניו, וזיוו מבהיק, וגופו בריא, ואין זקנה ממחרת לבוא עליו, כמו שנאמר: "לב שמח ייטיב גהה" (משלי י"ז,כב). ומן השמחה יבוא שחוק לאדם, ואין ראוי לאיש משכיל להרבות בשחוק, כי עם השחוק משתתף דעה קלה, כמו שנאמר: "כי כקול הסירים תחת הסיר, כן שחק הכסיל" (קהלת ז',ו). וכבר נאמר: מאותות השוטה - ששחוק במקום שאין ראוי בו השחוק. ואין ראוי למי שיש לו מוסר להתנהג בשחוק במושבות ובמעמידות, מפני שאמרו: מי שרוב שחוקו - מתמעט מוראו, כי בשעת השחוק אין יכול לחשב שום יראת שמים עליו. לכן ייסר אדם את עצמו שלא ישחק ושלא יקנה לו רב או חבר משחק, שנאמר: "לא ישבתי בסוד משחקים ואֶעֱלוּ" (ירמיה ט"ו,יז), וכתב: "בכל עצב יהיה מותר" (משלי י"ד,כג).

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רענגרט
The Sodie Rennet Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

• טל': 02-5944555 • perek.matan@gmail.com

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים

”וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא” < לקט ביאורי מילים לירמיהו פרקים ט”ו-ט”ז

פרק ט”ו (ג) **וּפְקַדְתִּי עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת:** ה' יביא על העם ארבעה מינים של פורענות - חרב, כלבים, עופות ובהמות.

(ז) **וְאֶזְרֶם בְּמִזְרָה בְּשַׁעְרֵי הָאָרֶץ:** הפורענות שיביא ה' על ישראל משולה לפעולת האיכר הזורה את התבואה ברוח ומפריד את המוץ מהתבן, והנמשל הוא שכל יושבי הארץ יתפזרו בארצות הגלות.

(ח) **עֲצְמוּ לִי אֶלְמִנְתּוֹ מִחוּל יָמִים הַבָּאֵתִי לָהֶם עַל-אִם בָּחוּר שָׁדַד בְּצִהְרֵי הַפְּלִי עֲלֵיהֶם פְּתָאֵם עֵי וּבְהִלּוֹת:** הנביא מקונן על האלמנות הרבות שיהיו מחמת המלחמות שיבואו. לאחר הריגת הגברים האויבים יבואו על העיר במפתיע ובגלוי, ויחריבו וישדדו אותה.

(י) **אֹי לִי אֲמִי כִי יִלְדַתְנִי אִישׁ רִיב וְאִישׁ מְדוֹן לְכָל הָאָרֶץ, לֹא נְשִׁיתִי וְלֹא נָשׂוּ כִי כְלָה מְקַלְלוֹנִי:** הנביא זועק על מר גורלו, ועל כך שכולם רבים עימו ומקללים אותו למרות שאין ביניהם סכסוכים ממוניים.

(יא-יב) **אִם לֹא שְׂרִיתֶיךָ לְטוֹב אִם לֹא הַפְּנֵעִתִי בְּךָ בַּעַת רָעָה וּבַעַת צָרָה אֵת הָאִיב:** ה' נשבע לירמיהו שיתיר לטובתו את כל הקללות שיקללוהו, ואף יגרום לכך שאויביו יבקשו ממנו שיתפלל עבורם.

(יג-יד) **הִירַע בְּרָזֶל בְּרָזֶל מִצָּפוֹן וּנְחָשֶׁת:** האם ניתן לשבור את הברזל המעולה הבא מן הצפון? מחד פסוק זה ממשיך את האמור לעיל ומכוון לנביא, המשול ל'חומת ברזל' חזקה, ומאידך פותח את הפסקה הבאה העוסקת באויב הבבלי שיבוא מצפון.

חִילְךָ וְאוֹצְרוֹתֶיךָ לְבָז אָתָּן לֹא בְּמַחִיר וּבְכָל חֲטָאוֹתֶיךָ וּבְכָל גְּבוּלֶיךָ: רכושם של בני יהודה יהיה לבז בידי הבבלים.

(יז) **לֹא יִשְׁבְּתִי כְּסוּד מִשְׁחָקִים וְאָעֵלֶז:** יד ה' ודברו שבאו אל הנביא גרמו לבידודו מחברת בני האדם ומשמחותיהם.

(יח) **הִיוּ תִהְיֶה לִי כְמוֹ אֶכְזָב מִיָּם לֹא נֶאֱמַנּוּ:** הנביא מתלונן שה' עזבו והוא לא יכול לסמוך עליו בשעת צרתו.

(יט) **לָכֵן כֹּה אָמַר ה' אִם תָּשׁוּב וְאִשְׁיֶכֶךָ לְפָנַי תַּעֲמַד וְאִם תּוֹצִיא יָקָר מִזֹּלָל כְּפִי תִהְיֶה:** ה' משיב לירמיהו שאם ישוב לעשות שליחותו יקבל אותו ה' להיות נביא בחזרה, ותפקידו לזקק את הצדיקים שבעם מתוך הרשעים באמצעות נבואותיו ואזהרותיו.

פרק ט”ז (ו-ז) **לֹא יִקְבְּרוּ וְלֹא יִסְפְּדוּ לָהֶם וְלֹא יִתְגַּדְּדוּ וְלֹא יִקְרַח לָהֶם... :** ה' מונה כאן את מנהגי האבלות המקובלים באותה תקופה לפי סדרם - קבורה ומספד, שריטת הגוף ותלישת השיער כאות אבל וצער, האכלת האבלים בסעודת הבראה והשקייתם כוס יין כדי להשכיח את צערם. כל אלה לא ינהגו כאשר תבוא הפורענות על ממלכת יהודה, כיוון שלא יהיה מי שיתאבל וינחם.

(יח) **וְשָׁלַמְתִּי רֵאשׁוֹנָה מִשְׁנָה עֹנָם וְחֲטָאֵתָם:** העונש יבוא על העם במהירות, ויהיה כפול מחטאם.